

ТАФАККУР OPERATSIYALARI

**TUROPOVA MUNISA IKROM QIZI
MUXTOROVA UMIDA G'IYOSIDDINOVNA
QURBONOVA ASILABONU ABDURAHMON
QIZI
QO'ZIBOYEV DILSHODBEK SHERPO'LAT
O'G'LI**

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Filologiya fakulteti ona tili va adabiyoti(Rus tili)
ta'lim yo'nalishi talabalari

Annotatsiya:

Mazkur maqolada tafakkur operatsiyalari, ularning mohiyati, turlari, ta'lim va tarbiya jarayonidagi o'rni keng yoritiladi. Tafakkur operatsiyalarining analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish va abstraktsiya kabi asosiy turlari, ularning inson hayotidagi ahamiyati va pedagogik jarayonlardagi qo'llanilishi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Maqolada ushbu operatsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan usullar va ularning psixologik asoslari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Tafakkur operatsiyalari, analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, abstraktsiya, psixologiya, pedagogika.

Kirish

Tafakkur – insonning bilish faoliyatida eng muhim jarayonlardan biri bo'lib, u orqali odam o'zining atrof-muhitini anglaydi, muammolarni hal qiladi va yangi bilimlarga ega bo'ladi. Tafakkurning samaradorligi bevosita tafakkur operatsiyalariga bog'liq. Tafakkur operatsiyalari insonning bilish va fikrlash faoliyatini tartibga soluvchi jarayonlar bo'lib, ular orqali inson yangi xulosalar chiqaradi, ma'lumotlarni o'zlashtiradi va umumiy qonuniyatlarni anglaydi. Ushbu maqolada tafakkur operatsiyalarining mohiyati, turlari va ularning rivojlantirish usullari yoritiladi.

Tafakkur operatsiyalari: mohiyat va ahamiyat

Tafakkur operatsiyalari – bu ong faoliyatida insonning o‘z bilim va tajribasini tizimlashtiruvchi jarayonlardir. Ular bilimlarni qayta ishlash, yangi ma’lumotlar yaratish va mavjud bilimlarni mukammallashtirishda asosiy vosita hisoblanadi. Tafakkur operatsiyalari orqali inson murakkab muammolarni hal qilish, o‘z fikrlarini ifodalash va atrof-muhitni anglash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tafakkur operatsiyalarining psixologik va pedagogik ahamiyati katta. Psixologiyada ular insonning intellektual rivojlanishini baholash mezonlari sifatida o‘rganiladi, pedagogikada esa o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish vositasi hisoblanadi.

Tafakkur operatsiyalarining turlari

1. Analiz

Analiz butun bir obyektning yoki hodisani tarkibiy qismlarga ajratib, ularning alohida xususiyatlarini tahlil qilishdir. Ushbu operatsiya insonning o‘z bilimlarini tizimlashtirish va murakkab masalalarni bosqichma-bosqich hal qilishida muhim ahamiyatga ega.

Misol: Inson yurak-qon tomir tizimini o‘rganishda yurakning tuzilishi va funksiyalarini alohida tahlil qilib o‘rganadi.

2. Sintez

Sintez analizning qarama-qarshi jarayoni bo‘lib, alohida qismlarni bir butun sifatida birlashtirishdir. Sintez yordamida yangi bilimlar hosil qilinadi va umumiy xulosalar chiqariladi.

Misol: Har xil biologik tizimlarni o‘rganib, ularning umumiy ishlash prinsipi haqida xulosa chiqarish.

3. Taqqoslash

Taqqoslash – obyektlarning o‘xshash va farqli tomonlarini aniqlash jarayonidir. Ushbu operatsiya insonning qarashlarini kengaytiradi va ma’lumotlarni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Misol: Turli xil tillarning grammatik tuzilishini taqqoslash orqali ularning o'xshashliklari va farqlarini aniqlash.

4. Umumlashtirish

Umumlashtirish – bu bir necha obyektlarning umumiy jihatlarini ajratib olish va ular asosida yangi qonuniyatlar chiqarishdir. Bu operatsiya ilmiy fikrlashning asosini tashkil qiladi.

Misol: O'simliklarni o'rganish jarayonida ularning umumiy belgilarini aniqlab, ularni bir sinfga kiritish.

5. Abstraktsiya

Abstraktsiya – obyektning muhim xususiyatlarini ajratib olish va ikkinchi darajali xususiyatlarini e'tiborsiz qoldirish jarayonidir. Bu tafakkur turi nazariy tahlil va ilmiy tadqiqotlarda keng qo'llaniladi.

Misol: Matematik tenglamalarni o'rganishda aniq qiymatlardan abstraktsiyalanib, umumiy qoidalarni keltirib chiqarish.

Tafakkur operatsiyalarini rivojlantirish usullari

Tafakkur operatsiyalarini rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

1. Mantiqiy masalalar yechish: Bu usul o'quvchilarning analiz, sintez va taqqoslash qobiliyatlarini rivojlantiradi.
2. Munozaralar tashkil etish: Munozaralar jarayonida o'quvchilar o'z fikrlarini asoslash va boshqalar fikrlarini tahlil qilishni o'rganadilar.
3. Ijodiy topshiriqlar: Badiiy yoki ilmiy ijod bilan shug'ullanish o'quvchilarning abstraktsiya va umumlashtirish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tafakkur operatsiyalarining ta'limdagi roli

Ta'lim jarayonida tafakkur operatsiyalari o'quvchilarning bilimlarni tushunishi va mustahkamlashida asosiy ahamiyat kasb etadi. Ta'lim metodikalarini to'g'ri tashkil etish orqali o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish mumkin. Masalan, taqqoslash va umumlashtirish usullari yordamida o'quvchilarga turli mavzularni bir-biri bilan bog'lash o'rgatiladi.

Xulosa

Tafakkur operatsiyalari inson tafakkurining asosini tashkil etib, ular bilimlarni qayta ishlash va yangi bilimlarni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ularni rivojlantirish orqali nafaqat insonning intellektual, balki ijodiy qobiliyatlarini ham oshirish mumkin. Ta'lim jarayonida tafakkur operatsiyalariga alohida e'tibor qaratish, o'quvchilarning mantiqiy va analitik fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nazarov, N. (2018). Psixologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Ahmadov, Sh. (2020). Mantiq asoslari. Toshkent: Ma'naviyat.
3. Vygotskiy, L.S. (1982). Psixologik tafakkur va til. Moskva: Pedagogika.
4. Davletov, A. (2019). Pedagogik psixologiya. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
5. Luria, A.R. (1976). Inson tafakkuri va uning rivojlanishi. Moskva: Nauka.
6. MELIKBOBOYEVICH, S. U., QIZI, O. R. Z. S., & QIZI, Q. K. A. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
7. Melikboboyevich, S. U. (2024). MEASURES TO PREVENT AGGRESSIVE ATTITUDES BY THE TEACHER TO THE STUDENT FOR LATING TO THE LESSONS. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 127-134.
8. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). EDUCATOR'S SKILL IN ELIMINATING AGGRESSIVE SITUATIONS OF CHILDREN RAISED IN PRESCHOOL EDUCATION ORGANIZATION. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 611-616.
9. Melikboboyevich, S. U. (2024). CHANGES IN STUDENTS'MENTAL STATUS DURING MASTERING THEORETICAL AND PRACTICAL TRAINING

(IN THE EXAMPLE OF AGGRESSION). *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 142-148. 1. Jung, C. G. Psychological Aspects of the Self. — Princeton